

NATURVÄGLEDNINGSPLAN FÖR SÖDERÅSENS NATIONALPARK

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
1.1 Kort om nationalparker och naturum.....	4
1.2 Syfte med naturvägledning.....	5
1.3 Syfte med naturvägledningsplanen.....	5
1.4 Framtagande av naturvägledningsplanen.....	6
2. INVENTERING AV PLATSEN	7
2.1 Platsens värden och sammanhang.....	8
2.2 Besökaren.....	10
2.3 Naturvägledning idag.....	12
2.4 Intressenter, aktörer, förvaltning.....	14
2.5 Ekonomi och resurser idag	14
2.6 Analys.....	15
3. NATURVÄGLEDNING I SÖDERÅSENS NATIONALPARK FRAMÖVER.....	16
3.1 Prioriterade målgrupper.....	17
3.2 Huvudtema och underteman.....	19
3.3 Upplev och förstå huvudtemat.....	20
3.4 Upplev och förstå underteman.....	23
3.5 Mål.....	32
4. UTFORMA NATURVÄGLEDNINGSPRODUKTER.....	33
5. GENOMFÖRANDE AV PLANEN	36
5.1 Ansvar och roller.....	37
5.2 Ekonomi och resurser.....	37
5.3 Utvärdering och måluppföljning.....	37

1. INLEDNING

I detta inledande kapitel finns en kort beskrivning av Söderåsens nationalpark och naturum. Syftet med naturvägledning och med denna naturvägledningsplan finns också beskrivet samt ett sammanfattande stycke om arbetsprocessen som använts vid framtagande av planen.

1.1 KORT OM NATIONALPARKER OCH NATURUM

Söderåsens nationalpark ligger i nordvästra Skåne och är ett omtyckt besöksmål som erbjuder unika naturupplevelser i ett dramatiskt landskap. Några av de värden som gett Söderåsen nationalparksstatus är ädellövskogen, rasbranter, strömmande vattendrag och ett rikt växt- och djurliv.

I Sverige finns trettio nationalparker bildade för att bevara och visa de finaste och mest värdefulla naturområdena i landet. (Sveriges Nationalparker u.å). En av dessa nationalparker är Söderåsens nationalpark.

I ett tiotal av nationalparkerna finns ett besökscentrum, ett *naturum*, som samspelar med naturen runtomkring. Ett naturum berättar om de djur, växter, geologi och kulturhistoria som har format området (Naturvårdsverket u.å). Vid huvudentrén till Söderåsens nationalpark finns naturum Söderåsen som har naturvägledning som huvuduppgift. Här finns permanenta och tillfälliga utställningar och här kan besökare träffa naturvägledare på plats för till exempel samtal, frågor eller guidade turer.

VÄRLDSLEDANDE PEDAGOGIK

Formuleringen "världsledande pedagogik" ingår i programförklaringen för varumärket Sveriges nationalparker. Det betyder att arbetet med kommunikation och besökarnas upplevelser ska prioriteras.

Ur: Checklista för världsledande pedagogik utgiven av Sveriges nationalparker 2022

1.2 SYFTE MED NATURVÄGLEDNING

Naturvägledning skiljer sig från information. Information tjänar bland annat till att informera besökaren om regler, service och var faciliteter finns. Information har en sändare och en mottagare av budskapet. Naturvägledning har en mer kommunikativ ansats.

Målet med naturvägledning är att bidra till att besökare i nationalparken utvecklar sin relation till naturen och kulturlandskapet genom att kombinera positiva upplevelser och lärande. Naturvägledning har ett budskap och syftar till att i viss mån påverka deltagarens attityder och/eller beteenden. Naturvägledning är också meningsskapande; frågan ”vad betyder det här för mig?” besvaras i besökarens huvud. (Platsens berättelser, 2017).

Det slutliga syftet med naturvägledning är att öka människors kunskap, känsla och intresse för naturen. På så sätt kan man säga att naturvägledning är ett verktyg för att kunna bevara natur för kommande generationer.

1.3 SYFTE MED NATURVÄGLEDNINGSPLANEN

Syftet är att strukturera naturums huvuduppgifter på ett sätt som förmedlar budskapet samtidigt som resurserna används optimalt. Utan en naturvägledningsplan riskerar naturvägledningen att bli spretig och otydlig. Det finns ett behov av en stabil grundstruktur med tydligt innehåll, både för naturvägledaren och för de olika målgrupper som besöker nationalparken varje år.

Naturvägledare och andra som arbetar med att förmedla nationalparkens värden ska enkelt och tydligt kunna hitta i naturvägledningsplanen vilka värden de ska lyfta fram.

Naturvägledningsplanen ska också beröra hur dessa värden kommuniceras enkelt och pedagogiskt till skilda målgrupper via lämpliga kanaler och knyta dem till olika **teman**.

Tema är ett sätt att tydliggöra vilka tankar eller idéer man vill att besökaren ska engagera sig i på en plats. Temat är alltså den grundläggande tanke som besökaren förhoppningsvis tar med sig och använder i sitt meningsskapande (Platsens berättelser, 2017, s.15).

Samtidigt gör teman det tydligare för den som naturvägleder vad som ska betonas och vad som ska väljas bort för att säkerställa att besökaren tar med sig det viktigaste.

NORDISKA MINISTERRÅDET DEFINIERADE 1990 NATURVÄGLEDNING SÅ HÄR:

” Med naturvägledning menas förmedling av känsla för och kunskaper om naturen. Naturvägledning syftar till att öka förståelsen för de grundläggande ekologiska och kulturella sambanden och för människans roll i naturen.

[Sveriges Lantbruksuniversitet, Centrum för naturvägledning, 2022](#)

1.4 FRAMTAGANDE AV NATURVÄGLEDNINGSPLANEN

Naturvägledningsplanen har tagits fram i samarbete mellan naturum Söderåsen och Clavis Communications. Arbetet löpte mellan december 2022 och mars 2023.

Under arbetet har medarbetare på naturum framför allt bidragit med viktiga kunskaper om platsen och dess största värden för målgrupperna, medan Clavis Communications har bidragit med kunskap om kommunikation och tagit fram text och grafisk form för planen.

Arbetet inleddes med en workshop som leddes av Clavis Communications där flera naturvägledare från naturum deltog.

Under workshopen diskuterades vilka värden som finns i nationalparken. De mest unika och säregna värdena lyftes fram och sedan formulerades teman till dem. Målgrupper och deras skilda behov av naturvägledning diskuterades, och tankar kring hur man bäst kommunicerar med dessa och vilka kanaler som kan användas avhandlades.

Arbetet gav en sammanhållen bild av värden, målgrupper, kanaler och möjlig identitet för Söderåsens nationalpark vilket sedan utgör grunden till denna naturvägledningsplan.

HUVUDTEMA FÖR SÖDERÅSENS NATIONALPARK:

” På Söderåsen blir jag en del av ett
dramatiskt och uråldrigt landskap och
omfamnas av en sagolik ädellövskog.
Här breder naturen ut sig och når in i
mig.

2. INVENTERING AV PLATSEN

För att förstå värdet och behovet av naturvägledning behöver vi inventera platsens värden och sammanhang. Det handlar om att förstå vad besökarna förväntar sig, vilka upplevelser de får på platsen och framför allt vad de tar med sig hem.

2.1 PLATSENS VÄRDEN OCH SAMMANHANG

Söderåsen sträcker sig från Åstorp öster om Helsingborg till Röstånga och Ljungbyhed. Söderåsens nationalpark utgör det sydöstra hörnet av åsen och är 1 625 hektar stor. Naturen i nationalparken är omväxlande. Här finns lummiga lövskogar, mäktiga rasbranter med höga klippor, strömmande vattendrag och vida utsikter. Några av de mer välbesökta utflyktsmålen är dalgången vid Skäralsdalen, Odensjön i Nackarpsdalen samt utsiktspunkterna Kopparhatten, Hjortsprånget och Lierna utmed Skäralsdalen.

Söderåsen, som är en horst (bergås), bildades när omkringliggande berggrund sjönk genom en så kallad förkastning. Åsen består av urberg, men vulkanisk aktivitet har under olika tidsperioder lämnat efter sig andra bergarter, vilket visar sig i en växtlighet med mer näringskrävande arter.

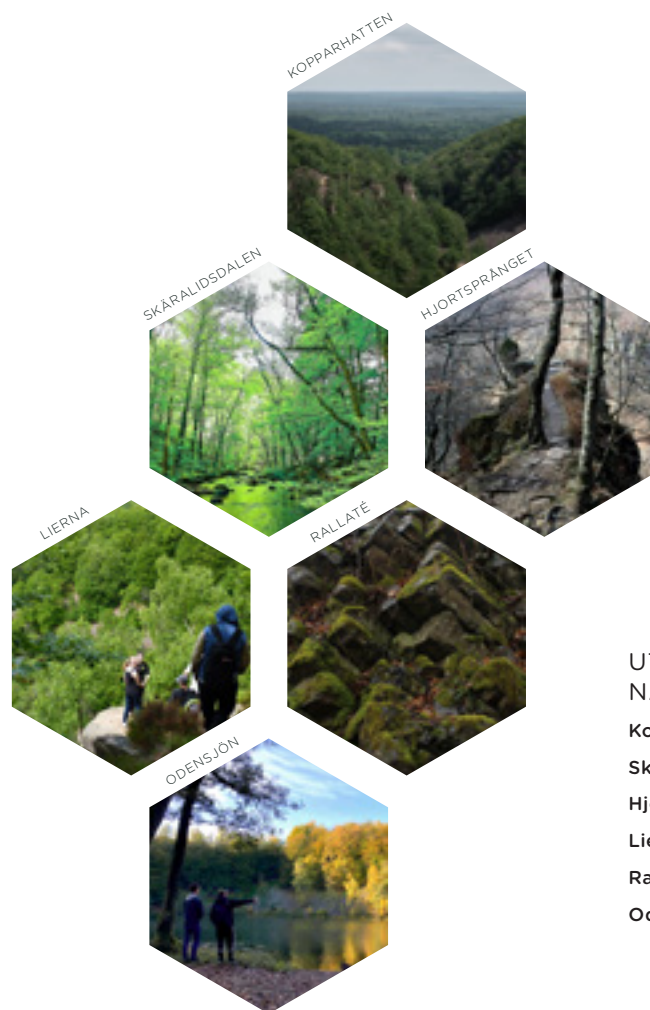
I området kan också många spår från den senaste istiden ses. De väldiga rasbranterna är resultatet av frostsprängningar när klimatet var betydligt kallare än idag. Än idag kan man tidiga vårvintermorgnar höra klippblock brytas loss och rasa ned i de yngre, ännu öppna branterna.

I sprickdalens botten och på dess sidor kan vi ana hur naturskog kan te sig. Inga träd är lika gamla, inget växtsätt är det andra likt. Gamla och döda träd får finnas kvar. Bok blandas med ek, övergår i askskog där markvattnet är rörligt, al växer i våtare kärr, på några ställen finns bestånd av avenbok och lind. Här och var står alm och lönn. Den omväxlande miljön beror på variationer i till exempel näringstillgång, ljus och fuktighet.

Den biologiska mångfalden här är unik med ett rikt växt- och djurliv, exempelvis svampar, mossor, lavar, landsnäckor, insekter, vattendjur, fåglar, kärlväxter och fladdermöss. Hundratals av dessa arter betraktas som hotade till sin överlevnad och har tagits upp på den nationella rödlistan över hotade arter. De hotade arter-

na visar att området hyser särskilda och unika livsmiljöer.

På många ställen i nationalparken syns spår av mänsklig verksamhet. Människan har brukat och odlat marken. Rönjningsrösen från järnåldern, torp, torpruiner och stengårdsgårdar vittnar om var människor tidigare har bott, odlat marken och djur betat.

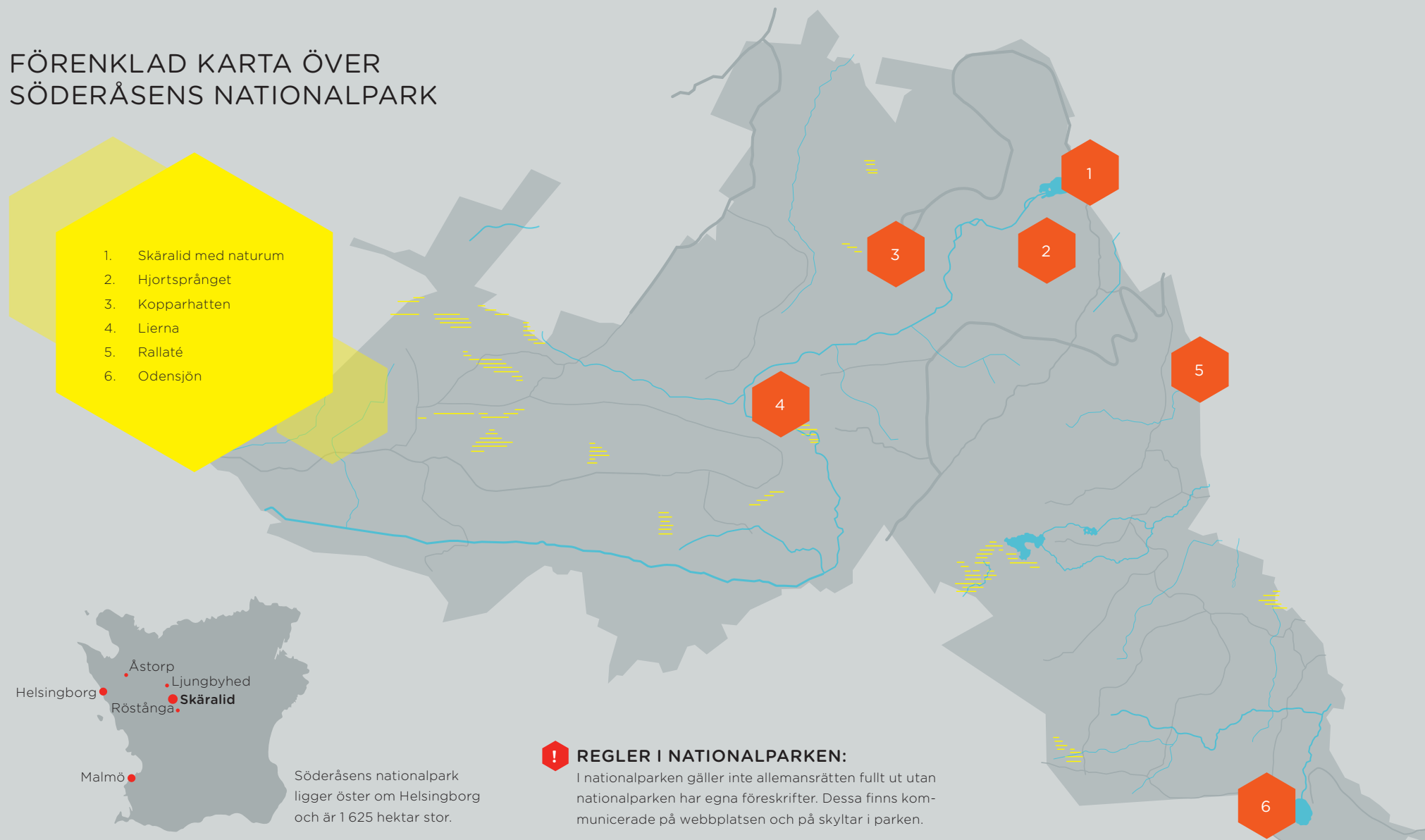

I **Söderåsens nationalpark** är spåren från svunna tider och de som gått på jorden före oss en del av en speciell och säregen upplevelse. Nationalparken har stora värden värda att bevara och berätta om både nu och i framtiden.

UTFLYKTSMÅL I SÖDERÅSENS NATIONALPARK:

- Kopparhatten** – Utsikt över den 90 m djupa Skäralsdalen
- Skäralsdalen** – Dal omsluten av höga klippor och rasbranter
- Hjortsprånget** – Smal klipphylla som skjuter ut i den djupa sprickdalen
- Lierna** – Här möts tre dalar i hjärtat av nationalparken
- Rallaté** – Resterna av en 110 miljoner år gammal vulkan
- Odensjön** – Källsjö omgiven av höga rasbranter

FÖRENKLAD KARTA ÖVER SÖDERÅSENS NATIONALPARK

-
1. Skärålid med naturum
 2. Hjortsprånget
 3. Kopparhatten
 4. Lierna
 5. Rallaté
 6. Odensjön

Söderåsens nationalpark
ligger öster om Helsingborg
och är 1 625 hektar stor.

REGLER I NATIONALPARKEN:

I nationalparken gäller inte allemansrätten fullt ut utan nationalparken har egna föreskrifter. Dessa finns kommunicerade på webbplatsen och på skyltar i parken.

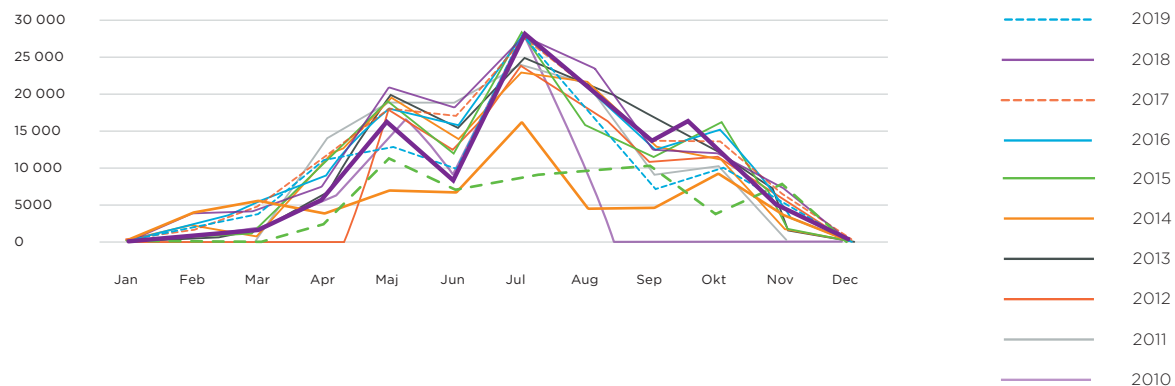
2.2 BESÖKAREN: FÖR VEM SKA NATUR- OCH KULTURARVET TILLGÄNGLIGGÖRAS?

Antalet besökare i Söderåsens nationalpark ökar stadigt. Varje år kommer omkring 500 000 till nationalparken och 120 000 till naturum Söderåsen. Några av de besöksgrupper som kommer till nationalparken varje år är lokalbor, barnfamiljer, pensionärer, naturintresserade, friluftsmänniskor, turister och skolklasser.

Nationalparken och naturum är lätta att ta sig till med buss och kollektivtrafik. Geografiskt kommer många besökare från Malmö och det lokala närområdet men på längre utflykter kommer besökare från ett större område. Turister kommer från hela världen men vanliga länder är Tyskland, Danmark och Nederländerna. Det kommer också årligen tusentals skolbarn till nationalparken.

Kurvorna i grafen nedan visar antalet besökare fördelat över året till naturum över olika år. Man kan se tre toppar, vid lövsprickningen under våren, i juli och augusti då det kommer många turister och sedan under hösten när lövskogen visar sig i höstprakt.

Besöksantal under året till naturum Söderåsen

PERSONAS:

Under inventeringen av målgrupper för Söderåsens nationalpark togs Personas fram. En persona är en beskrivning av en person i målgruppen och underlättar senare arbete med att ta fram relevant innehåll för målgruppen.

Ali 41	Kommer på kvällen med familj. Vill gärna grilla.
Stina 37	Entusiast som vill ha vägledning. Har bra utrustning med sig.
Jutta 61	Tysk turist som kommer med husbil. Hon är nyfiken och vill ha naturupplevelse och service
Preben 26	Äventyrare och överlevnadsexpert som vill övernatta i parken.
Anna 35	Småbarnsmamma som vill ha aktiviteter för barnen.
Leif 67 och Birgitta 64	Lokalboende pensionärer som vill fika och gå en tur runt dammen.
Tindra 10	Flicka på besök med klassen. Hon behöver engageras och utmanas för att hitta intresse.
Isabel 27	Stadsbo och vill ha en utflykt med lite motion och frisk luft.
Mona 55	Mycket intresserad och återvändande besökare. Hon vill gärna dela med sig av sina fågelkunskaper.
Malin 38	Funktionshindrad som är naturintresserad och ambitiös.
Rolf 62	Bonde som bor i närheten och är skeptisk till parken.

MÅLGRUPPER:

Varje persona är en del av en målgrupp. Notera att en persona kan förekomma i flera målgrupper samtidigt.

MÅLGRUPPER:	PERSONAS:
Barnfamiljer	Ali, Anna
Pensionärer	Leif, Birgitta
Skolungdomar	Tindra
Lokalbor	Rolf, Leif, Birgitta
Turister	Jutta, Preben
Den på dagsutflykt	Isabel, Leif, Birgitta, Mona, Malin, Stina
Naturintresserade	Malin, Mona, Stina
Äventyraren	Preben

Vid kartläggningen av målgrupper ser vi vilka utmaningar det finns. Både den återvändande naturintresserade besökaren såväl som förstagångsbesökaren ska kunna ta del av intresseväckande naturvägledning samtidigt som besökare behöver informeras om regler och service i nationalparken.

2.3 NATURVÄGLEDNING IDAG: VERKSAMHETER OCH AKTIVITETER

Naturum Söderåsen ligger vid huvudentrén i Skäralid och samlar många av parkens besökare. Här finns information och service. Flera vandringsleder utgår härifrån, med rekommendationer för vem de passar, enklare promenad eller mer utmanande vandring. Det finns också naturlekplats, grillplatser och intressanta platser för besök markerade både på kartor och i foldrar.

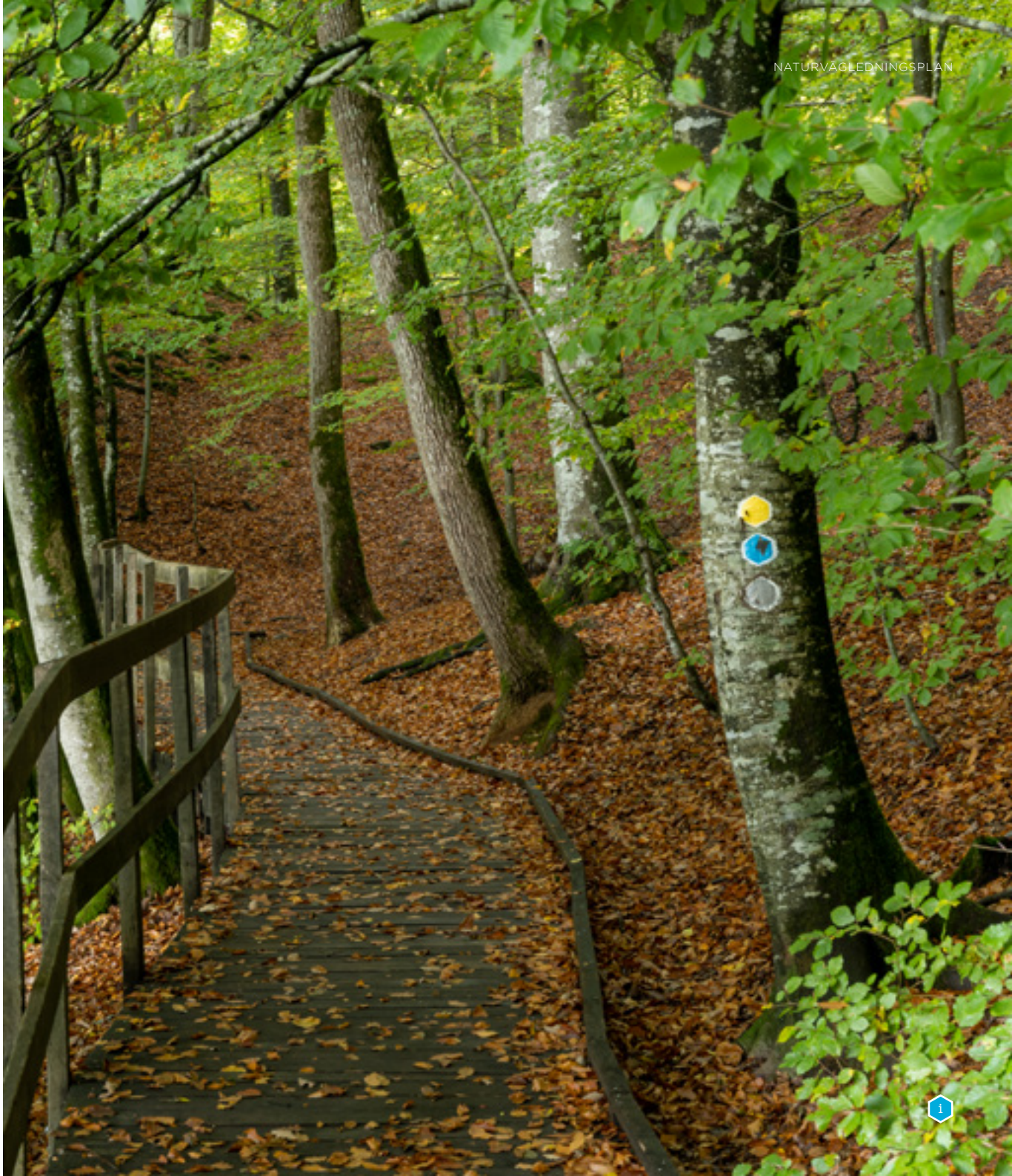
Naturvägledningen har också sitt centrum på naturum, med naturvägledare på plats under öppethållande. Guidade turer finns anpassade för alla besökare. Man kan också till exempel gå tips-rundor, titta på utställningar, pyssla eller delta i naturbus.

Naturvägledning, information och service finns för de flesta målgrupper.

TILLGÄNGLIGHET:

Naturum Söderåsen är öppet dagtid tio månader om året (stängt december och januari). På naturum finns flerspråkig personal och lättlästa guidefoldrar. När naturum är stängt finns det möjlighet att nå naturvägledare via telefon och e-post. Utanför naturum och Röstånga turistinfo finns foldrar och kartor att ta med sig.

Nationalparken är öppen året runt, och delvis tillgänglighetsanpassad. Runt Skärdammen och till Odensjön kan man ta sig även med rullstol, permobil eller barnvagn.

NATURVÄGLEDNING IDAG:

Enligt SLU Centrum för naturvägledning ska naturvägledning inspirera till naturupplevelser, aktivera sinnen och ge intryck som stannar kvar länge. (Tio tips för naturvägledning, 2022). Nedan finns ett urval av de kanaler som används idag och några av deras för- och nackdelar listade:

GUIDNING:

Den starkaste och effektivaste naturvägledningen är det personliga mötet. Fördelarna är flera, den kan anpassas efter besökarna och deras intresse, och den kan anpassas till förhållanden på plats som väder, årstid, dagsaktuella händelser och så vidare. Vid guidning har också besökare möjlighet att ställa frågor direkt. Guidning kan vara både planerade längre turer, kortare samtal eller spontanguidning som kan uppstå på plats. En nackdel är att guidning är personalkrävande.

UTSTÄLLNINGAR:

Fasta och tillfälliga utställningar finns framför allt på naturum Söderåsen men kan också finnas på plats ute i nationalparken vid särskilt intressanta platser som exempelvis Liagården och turistinformationen i Röstånga. Utställningar har fördelen att de passar för många målgrupper och har hög tillgänglighet. En nackdel är att de är statiska, kan vara kostsamma och kräver mycket arbete för att ta fram.

SJÄLVGUIDNING:

Självguidning erbjuder frihet för den besökare som kanske inte vill passa en tid för guidning av en naturvägledare. Självguidning erbjuds på naturum i form av en upptäckarrygsäck som finns att låna. Med hjälp av denna kan besökaren själv guida sitt besök. Det

finns också foldrar, tipsrundor och pop-up-skyltar för självguidning. Nackdelar är att materialet blir samma för alla målgrupper och att det är svårare att anpassa utifrån intresse.

UPPTÄCKARPLATSER:

Upptäckarplatser är platser i parken av särskilt intresse. Det finns små skyltar med information och naturvägledning exempelvis vid Kopparhattens utsiktsplats och vid den tillgänglighetsanpassade slingan Skärdammen runt. En fördel med upptäckarplatser är att naturvägledningen direkt knyts till rätt plats. Nackdelar är att det behöver planeras för tillsyn och underhåll.

TRYCKT MATERIAL:

Vid naturum Söderåsen och vid turistinformationen i Röstånga finns tryckt material för besökarna att ta del av. Detta material består av ren information som kartor över området med leder, service och intresspunkter utmärkta. Det finns också tryckt material som erbjuder fördjupning till besökare och då har materialet en naturvägledande funktion. En nackdel är att det kräver viss hantering av medarbetare med påfyllning och uppdatering. En fördel är att besökare får med sig något hem vilket kan göra det enklare att fördjupa sig i ämnet efteråt.

UTMANINGAR OCH ÄVENTYR:

Framför allt parkens yngre besökare lockas av utmaningar och äventyr. Det finns till exempel skattjakter för barn som är populära. Prins Oscars naturlekplats, med inbyggd naturvägledning, finns strax utanför naturum och den är välbesökt och lockar många besökare. I foldern "Svindlande höjder" som går att få vid naturum, finns utmaningar att ta sig an beskrivna.

Naturvägledningen idag fungerar bra och passar för angivna målgrupper. Arbetet framöver handlar mycket om att utveckla naturvägledningen inom befintliga kanaler. Det är inte uteslutet att fler kanaler kan komma att läggas till framöver om behovet finns.

2.4 INTRESSETER, AKTÖRER, FÖRVALTNING

Staten äger nationalparken som förvaltas av Länsstyrelsen Skåne på uppdrag av Naturvårdsverket. Varumärket Sveriges nationalparker ägs av Naturvårdsverket.

Länsstyrelsen Skåne är huvudman för naturum som drivs på uppdrag av Naturvårdsverket. I Sverige finns cirka 30 naturum. Varumärket "naturum" ägs av Naturvårdsverket.

Söderåsens nationalpark tilldelades i december 2020 EURO-PARCS "European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas". Det är en certifiering för skyddade naturområden i Europa som garanterar engagemang och samarbete med myndigheter, lokala företag, representanter från turistnäringen och andra intressenter för att främja miljöskyddet och hållbar turism.

Söderåsens nationalpark har samarbete med flera andra aktörer. De flesta i geografiskt närområde som Stiftelsen Skånska landskap och destinationsutvecklingsprojektet Söderåsen 2.0.

2.5 EKONOMI OCH RESURSER IDAG

Ekonomi: Årliga anslag från Naturvårdsverket till Länsstyrelsens naturvårdsenhet (där Söderåsens nationalpark ingår) samt till naturum.

Övriga resurser: resurser för naturvägledning som besökare kommer i kontakt med är först och främst naturvägledaren. Men även naturum, besöksanläggningar och själva nationalparken. För att naturvägledaren ska kunna utföra sitt arbete behövs även utrustning, förråd och personalutrymmen.

2.6 ANALYS

Det strategiska arbetet resulterade i en SWOT-analys för Söderåsens nationalpark. En SWOT-analys är ett hjälpmedel för att hitta ett företags eller en organisations styrkor och svagheter. Namnet SWOT är en akronym för Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats. (På svenska: styrkor, svagheter, möjligheter, hot).

- Unika värden både vad gäller natur, kultur och upplevelser.
- Bra geografiskt läge
- Naturum Söderåsen
- Stöd och samarbete med aktörer i närområdet
- Duktiga och engagerade naturvägledare
- Möjlighet för många att få uppleva natur i Skåne.

- Naturvägledare bara viss tid om året
- Riktigt bra naturvägledning tar tid och resurser
- Arbetsbelastning på medarbetare
- Behov av fler upplevelser för vissa målgrupper
- Svårt att nå besökare till naturvägledning
- Svårt få deltagare till vissa guidade turer.
- Oförutsedda händelser i parken som exempelvis skogsbrand och olyckor.

- Större sammanhang med närområdet Söderåsen
- Utveckla naturvägledningen för grupper som redan är organiserade målgrupper
- Nå nya målgrupper som inte besökt tidigare
- Nå så många besökare som möjligt med högkvalitativ naturvägledning
- Nå fler skolelever
- Utveckla naturum till en mötesplats för miljöfrågor, naturvård, friluftsliv
- Naturum kan vara en resurs för lokalsamhället
- Bidra i utmaningar kring hållbarhet

- Sämre ekonomi och budget
- Svårighet att behålla rätt medarbetare med tidsbegränsade anställningar
- Högt besöksstryck på nationalparken, både på t ex natur och anläggningar.

Med hjälp av SWOT-analysen kan styrkor och svagheter visualiseras. Vi behöver sedan se vilka de största styrkorna och svagheter finns för att lägga mest arbete där. Söderåsens nationalpark har många styrkor där de största är de unika värden platsen i sig erbjuder, naturum Söderåsen samt duktiga naturvägledare. Svagheter är bland annat viss svårighet att komma i kontakt och dialog med besökare och att få fler att delta i guidade turer och andra aktiviteter.

3. NATURVÄGLEDNING I SÖDERÅSENS NATIO- NALPARK FRAMÖVER

Den som naturvägleder besökare i Söderåsens nationalpark behöver vara väl förankrad i de olika teman som finns i denna plan och känna till vilka de prioriterade målgrupperna är.

3.1 PRIORITERADE MÅLGRUPPER

Prioriterade målgrupper för Söderåsens nationalpark är lokalbor, skolungdomar och naturovana på dagsutflykt.

Ett första sätt att dela in besökare är i två vanligen förekommande huvudgrupper, så kallade icke-frivilliga besökare (eng. captive audiences) och frivilliga (non-captive audiences). Skolelever är ett vanligt exempel på icke-frivilliga besökare. Skolan tar med dem på besök oavsett om de vill det eller inte och läroplanen styr vad de ska göra. Frivilliga besökare söker sig av eget intresse till platsen, men är samtidigt fria att gå vidare från ett objekt eller lämna platsen så fort de förlorar intresset. Vägledning för dessa grupper bör anpassas till grundförutsättningarna för deras besök. (Platsens berättelser – metodhandledning för interpretationsplanering, 2017, s. 25)

Lokalbor är återkommande besökare som kommer på både längre och kortare besök och som kommer året runt. Då de är boende i närområdet är det också viktigt att de har en positiv bild av nationalparken och ser att arbetet med den är viktigt. Här ingår de aktörer och lokala nätverk naturum samarbetar med. Dessa kan hjälpa till med naturvägledning till andra lokalbor.

Naturovana på dagsutflykt är en bred målgrupp som innefattar allt från turister på genomresa till återkommande kvällsgrillningar. Här behöver naturvägledningen vara inspirerande och lätt att förstå, samtidigt som vikten av föreskrifterna lyfts.

Skolungdomar är en målgrupp som inte själva har sökt upp platsen utan kommer med skolklass på skoltid. Naturvägledningen måste rikta sig till dessa icke-frivilliga besökare, fånga deras intresse och ge dem något att ta med sig hem i tankar och upplevelser.

HUVUDTEMA:

På **Söderåsen** blir jag en del av ett dramatiskt och uråldrigt landskap och omfamnas av en sagolik ädellövskog. Här breder naturen ut sig och når in i mig.

UNDERTEMAN:**DRAMATIK FORMAD
AV HISTORIEN**

Söderåsens dramatiska landskap har formats genom kraftfulla och långsamma processer som fortfarande pågår. Här möter jag spåren av hisnande tidsrymder.

**UPPLEVELSER FÖR
ALLA SINNEN**

Jag kan använda alla sinnen för att få en djupare naturupplevelse. Jag är en del av naturen och mår bra av att vara ute; naturen tar emot allt jag är utan krav.

**MYLLER
OCH DÖD**

Jag möter den eviga cykeln **mellan liv och död**. Och överallt finns liv som andas, åter och växer – i det dolda och det öppna. Jag har lärt mig upptäcka liv var jag än är.

**EN PLATS FÖR
MÄNNISKAN I
NATUREN**

Stigar, stenmurar och andra spår människor lämnat här får mig att reflektera över livet förr och nu. Det spelar roll vad jag gör för att påverka framtiden

3.2 HUVUDTEMA OCH UNDERTEMAN

I en naturvägledningsplan har teman en central plats för naturvägledningen. För att formulera ett tema behöver vi också ta fram ämne och innehåll. *Ämnet* är vad naturvägledningen ska handla om, *innehållet* är vad vi specifikt vill berätta om och *temat* är vad vi verkligen vill att besökarna ska förstå om vårt ämne.

Huvudtemat naturvägleder om hela nationalparken. Underteman naturvägleder sedan om olika upplevelser knutna till platser eller händelser i parken. De utgör delar av huvudtemat. Om man bryter ner huvudtemat ser vi hur samtliga underteman ryms i huvudtemat:

På Söderåsen blir jag en del av...

Vi är alla delaktiga i naturen och beståndsdelar i ett oändligt kretslopp. Vi kommer en dag bli en del av platsens historia.

Undertema: En plats för människan i naturen

...ett dramatiskt och uråldrigt landskap...

På denna plats är Dramatiken formad av historien. Det har hänt stora geologiska processer som kan ses och upplevas. Landskapet har synliga spår från sådant som hände för mycket längesen.

Undertema: Dramatik formad av historien

...och omfamnas av en sagolik ädellövskog.

Samtidigt pågår en vardagsdramatik som vi knappt kan se, med Myller och död. Svamptrådar och insektslarver arbetar hela tiden i det fördolda med att bryta ner och bygga upp. Det finns inte många så här stora ädellövskogar kvar.

Undertema: Myller och död

Här breder naturen ut sig och når in i mig.

Naturvägledningen ska med hjälp av Upplevelser för alla sinnen locka besökare till unika upplevelser. Att bli omfamnad av en sagolik natur är en känsla som i Söderåsens nationalpark kan upplevas i verkliga livet här och nu. När man befinner sig mitt i denna natur går det inte att värja sig.

Undertema: Upplevelser för alla sinnen

Temat är den röda tråd som ska genomsyra all naturvägledning. Det är det som en besökare minns och tar med sig även efter att de lämnar parken. Besökaren omvandlar temat i sin egen begreppsvärld och kan förmedla det vidare till andra människor. Naturvägledning kring Söderåsens teman ämnar väcka känslor, tankar och förhoppningsvis ett vidare engagemang för natur och naturvård.

3.3 UPPLEV OCH FÖRSTÅ HUVUDTEMAT

Huvudtemat är det centrala budskapet som vi vill att alla besökare ska ta med sig och minnas även efter sitt besök i parken.

Det dramatiska landskapet upplevs med alla sinnen på plats. Djupa sprickdalar och rasbranter är spår av geologiska processer. Att vandra i nationalparken, framför allt om man kommer till platser där det inte är många besökare samtidigt gör det enkelt att uppleva naturens omfamning. Att röra sig i ädellövskogen och se och upptäcka alla olika arter av träd, buskar och växter är att förstå hur en orörd skog som får sköta sig själv ter sig med liv och död ständigt närvarande.

HUVUDTEMA:

På Söderåsen blir jag en del av ett dramatiskt och uråldrigt landskap och omfamnas av en sagolik ädellövskog. Här breder naturen ut sig och når in i mig.

UPPSTÄLLNING AV HUVUDTEMA:

ATT KOMMUNICERA HUVUDTEMAT:

Huvudtemat är det mest centrala att ta upp i olika former av naturvägledning innan man fokuserar på ett eller flera specifika underteman. Det är detta som utgör grunden. Några exempel på hur naturvägledningen skulle kunna se ut finns här.

Fler tips finns under varje undertema.

Dramatiken vid bildandet av landskapet kan illustreras med landskapsmodeller och filmer. Modellerna kan gärna vara rörliga så att besökare kan se och förstå skeendet och hur det påverkade. För att känna naturens omfamning vägled besökare till platser där detta är extra påtagligt. Jobba gärna med kontraster, smått och väldigt och långa och korta tidsperspektiv. Ett stort gammalt träd och hur liten människan är på jorden i både rum och tid. Jämför trädets ålder med besökarnas. Det sagolika kan också kommuniceras med kontraster. Öppna ljusa platser eller mörka platser med mäktiga träd kan väcka känslor hos besökarna. Betona gärna årstiderna och naturens växlingar under dessa för att kommunicera naturens ständiga kretslopp och återvaknande.

3.4 UPPLEV OCH FÖRSTÅ UNDERTEMAN:

DRAMATIK FORMAD AV HISTORIEN

Söderåsens dramatiska landskap har formats genom kraftfulla och långsamma processer som fortfarande pågår. Här möter jag spåren av hisnande tidsrymder.

UPPLEVELSER FÖR ALLA SINNEN

Jag kan använda alla sinnen för att få en djupare naturupplevelse. Jag är en del av naturen och mår bra av att vara ute; naturen tar emot allt jag är utan krav.

MYLLER OCH DÖD

På Söderåsen möter jag den eviga cykeln mellan liv och död. Och överallt finns liv som andas, äter och växer – i det dolda och det öppna. Jag har lärt mig upptäcka liv var jag än är.

EN PLATS FÖR MÄNSKAN I NATUREN

Stigar, stenmurar och andra spår människor lämnat här får mig att reflektera över livet förr och nu. Det spelar roll vad jag gör för att påverka framtiden

UPPSTÄLLNING AV TEMA:
”DRAMATIK FORMAD AV HISTORIEN”

TEMA:

När min besökare går härifrån skulle jag vilja att den tänker/känner/inser att...

Söderåsens dramatiska landskap har formats genom kraftfulla och långsamma processer som fortfarande pågår. Här möter jag spåren av hisnande tidsrymder.

ÄMNE:

Vår vägledning handlar om...
Söderåsens geologi

INNEHÅLL:

Specifikt vill vi berätta om...

Hur horsten
Söderåsen blev till,
bergarter

Vulkaner, dinosaurier,
schakt Albert-fynden

Sprickdalar

Antropocen (ny
geologisk tidsålder),
fossila bränslen (geopark Skåne)

Rasbranter och andra
istidsspår, källvatten

Geologiska kretslopp
med olika tidsperspektiv,
föränderligt berg

Hur stenarna bidrar
till liv

ATT KOMMUNICERA TEMAT:

Inom detta tema vill vi berätta om Söderåsens geologi och bildande. Vi vill att besökare ska förstå vilka geologiska processer som bidrog till att forma naturen. Spåren i Söderåsens landskap från dessa processer är tydliga, här finns djupa sprickdalar, lämningar från vulkaner och rasbranter. En naturvägledare kan visa och berätta om dessa spår och besökaren kan uppmanas att själv upptäcka och hitta fler. Man kan ha med sig en karta över de skånska åsarna. Hela landskapets utseende är ett resultat av geologiska processer och i Söderåsens nationalpark befinner man sig mitt i dem. Skäralid och Skäralidsdalen är bra platser för att uppleva landskapet. Här finns Kopparhatten som är nationalparkens högsta punkt med spektakulär utsikt över området. Platsen är dessutom tillgänglighetsanpassad med utsiktsramp. Andra ställen för att se och förstå geologin är Hjortsprånget och Lierna, Nackarpsdalen med Odensjön eller vulkanresterna i Rallaté.

UPPSTÄLLNING AV TEMA:
”UPPLEVELSER FÖR ALLA SINNEN”

TEMA:

När min besökare går härifrån skulle jag vilja att den tänker/känner/inser att...

Jag kan använda alla sinnen för att få en djupare naturupplevelse. Jag är en del av naturen och mår bra av att vara ute; naturen tar emot allt jag är utan krav.

ÄMNE:

Vår vägledning handlar om...
Upplev nationalparken!

INNEHÅLL:

Specifikt vill vi berätta om...

Tillgänglighet,
Söderåsen
fysiskt otillgäng-
lig, men mentalt
tillgänglig

Pröva olika
perspektiv (ex. rum
och tid)

”Yttre” och ”inre”
upplevelser

Sinnen (känna,
smaka och lyssna),
känslor, verktyg för
stillhet och fokus

Hur hitta ”lagom”
utmaningar, hur hitta
din plats

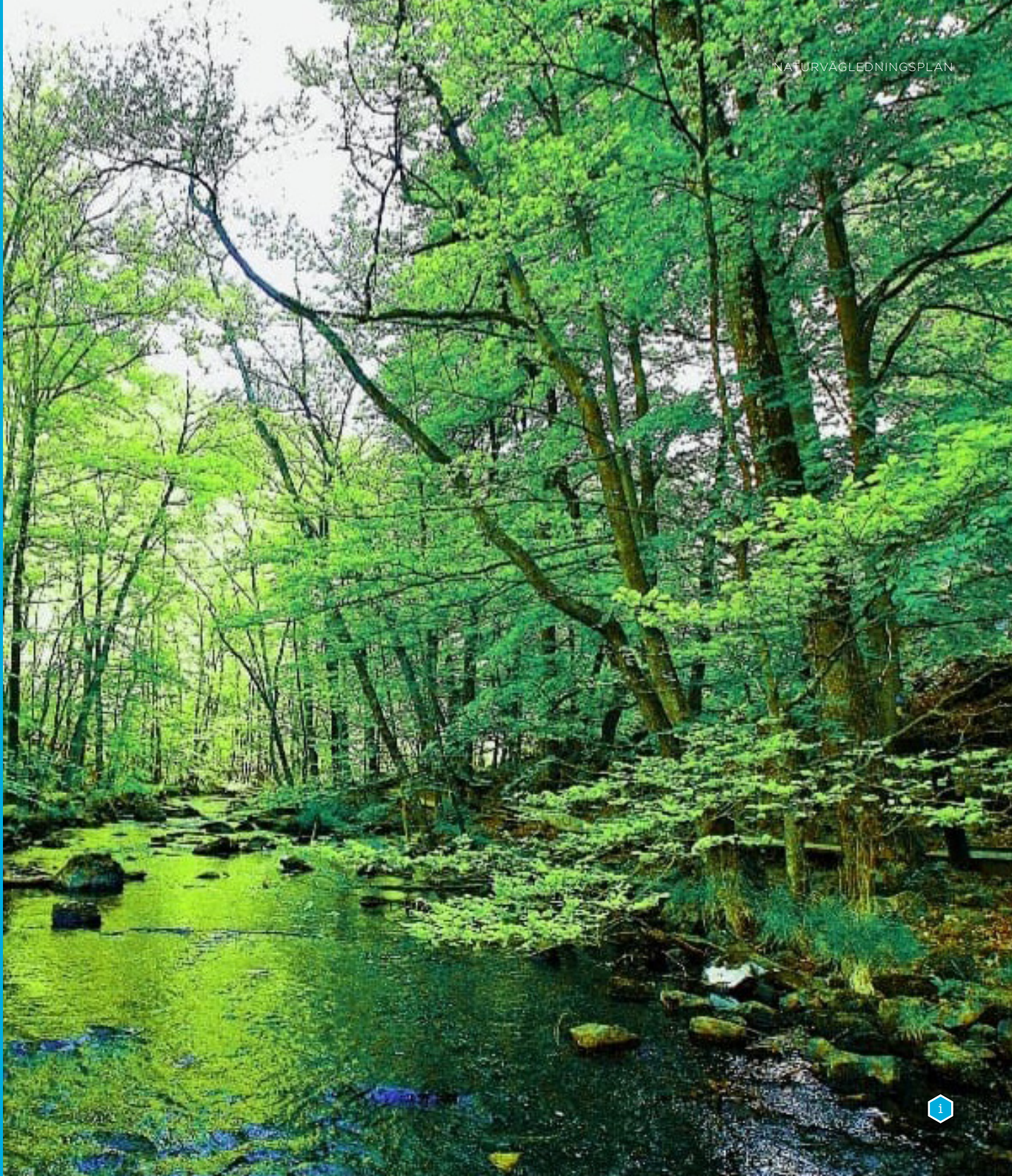
Ömsesidig
spegling mellan mig
och naturen

Naturskydd:
föreskrifter,
varför man inte får
göra vissa saker

Platsens förutsätt-
ningar: terräng,
årstider m m

ATT KOMMUNICERA TEMAT:

Att verkligen uppleva Söderåsens nationalpark handlar mycket om att vara i nuet och koppla bort annat. Här kan man lämna teknik och vardag och kliva in i en annan värld. Man kan stänga av mobiltelefoner och testa att gå under tystnad. Besökare kan bäst uppleva hisnande vyer, utmanande terräng, höra vattnets brus eller porlande och känna skogens dofter om man är närvarande och öppen. Nationalparken erbjuder både mentala och fysiska upplevelser och det finns något för alla.

UPPSTÄLLNING AV TEMA: "MYLLER OCH DÖD"

TEMA:

När min besökare går härifrån skulle jag vilja att den tänker/känner/ inser att...

På Söderåsen möter jag den eviga cykeln mellan liv och död. Och överallt finns liv som andas, äter och växer – i det dolda och det öppna. Jag har lärt mig upptäcka liv var jag än är.

ÄMNE:

Vår vägledning handlar om...
Livet i nationalparken

INNEHÅLL:

Specifikt vill vi berätta om...

Det "osynliga"
lilla livet, liv finns
överallt

Träden och deras
liv (arter, ålder,
levande/döda)

Olika arters
livskrav, här finns
arter som inte finns
någon
annanstans

Nationalpark och
annan skyddad
natur, varför?

Naturtyper i
nationalparken

Mångfald, t ex mos-
sor, lavar, svampar,
insekter

Kretslopp, allt
hänger ihop, död
ger liv, död ved

Människans plats,
jag är natur,
människan är natur

ATT KOMMUNICERA TEMAT:

Naturvägledningen inom detta tema ska visa på allt liv i nationalparken. Insekter, svampar, djur och växter lever och dör, bryts ner till beståndsdelar och blir sedan till något annat. Naturvägledningen tjänar till att berätta och visa på detta kretslopp som ibland är osynligt och svårt att upptäcka och ibland tydligare och fullt synligt. Ta med luppår åt alla. Temat handlar om att upptäcka att liv, död och kretslopp finns överallt i naturen, i gamla stubbar, nerfallna träd, förmultnade växtdelar och ner till det minsta lilla liv osynligt för ögat.

UPPSTÄLLNING AV TEMA:
” EN PLATS FÖR MÄNNISKAN I NATUREN ”

TEMA:

När min besökare går härifrån skulle jag vilja att den tänker/känner/ inser att...

Stigar, stenmurar och andra spår människor lämnat här får mig att reflektera över livet förr och nu. Det spelar roll vad jag gör för att påverka framtiden

ÄMNE:

Vår vägledning handlar om...
Människan i naturen, naturen i människan

INNEHÅLL:

Specifikt vill vi berätta om...

Friluftsliv och industrialisering, naturskyddets historia

Stenmurar, torpruiner m m, livet som torpare

Naturresurser (skog, sten), ekosystemtjänster, fossila bränslen, teknologi

Framtider, vi är på väg åt flera håll samtidigt

Platser och personer som visar hur dåtid påverkar nuet och framtiden.

Första människorna i isens spår, fornlämnningar, odlingsrösen

(Över)levnadssätt, djuret människan

Rörelse i landskapet, stigar/ vägar

ATT KOMMUNICERA TEMAT:

Detta tema handlar om samspel och påverkan mellan människor och natur. Naturen har alltid varit en förutsättning för människans överlevnad; från när de första människorna kom till Söderåsen efter istiden och fram till vad Söderåsen är för människor idag.

Naturvägledningen ska få besökaren att förstå värdet av natur. Visa gamla foton från platserna som besöks. För att uppleva och förstå hur människor levt med naturen syftar naturvägledningen till att få besökaren att upptäcka en del av de spår som mänskligt liv lämnat i Söderåsens nationalpark. Här finns järnåldersgravar och stensättningar, fornlåkrar, stenmurar, lämningar av torp, vägar och stigar från de som gått här före oss. Odling och jordbruk har påverkat landskapet. Arter har förts in och växer och lever än idag. Naturvägledningen syftar till att besökaren ska ställa sig frågor: Huru påverkar det vi gör idag? Vilka spår lämnar jag efter mig?

3.5 MÅL

MÅL FÖR NATURVÄGLEDNING PÅ SÖDERÅSEN:

BESÖKARE:

fler av nationalparkens besökare ska bli aktiva deltagare, d v s uppleva naturvägledning i någon form.

NATURVÄGLEDNINGS- PRODUKTER:

all ny naturvägledning som skapas ska utgå ifrån planen. Befintlig naturvägledning ska gås igenom.

NATURVÄGLEDARE:

Det ska vara tydligt/lätt för naturvägledare att hitta rätt naturvägledning (för t ex målgrupp och plats).

DELTAGARE:

ska få högkvalitativ naturvägledning, med teman som fastnar. Testa genom thought listing.

4. UTFORMA NATURVÄGLEDNINGS- PRODUKTER - MEDIA OCH KANALER

TEMA	PLATSER KOPPLADE TILL TEMAT (PRIMÄRT)	MÅLGRUPP (PRIMÄRT)	KANALER	NATURVÄGLEDNINGSPRODUKTER
Huvudtema	Samtliga med tyngdpunkt på entrén och naturum	Samtliga	Samtliga	
Dramatik formad av historien	Skäralid Kopparhatten Hjortsprånget Lierna Nackarpsdalen Rallaté	Turister Naturintresserade Skolungdomar Pensionärer	guidning utställning självguidning tryckt material upptäckarplatser storytelling	
Upplevelser för alla sinnen	Hela parken Entrén	Pensionärer Dagsutflyktare Naturintresserade Äventyraren Barnfamiljer	guidning självguidning upptäckarplatser utmaningar	
Myller och död	Ädellövslogen Sprickdalar Ugglerödsdalen	Barnfamiljer Skolungdomar Naturintresserade	guidning utställning självguidning tryckt material	
En plats för människan i naturen	Torpruiner Liagården Nackarpsdalen Ugglerödsdalen Kvärk	Pensionärer Skolungdomar Dagsutflyktare	guidning utställning självguidning tryckt material upptäckarplatser storytelling	

ATT ARBETA MED KANALER FÖR NATURVÄGLEDNING; EXEMPEL:

GUIDNING:

Den mest effektiva naturvägledningen sker med hjälp av personliga möten. Personlig guidning fungerar också utmärkt för samtliga teman. Arbetet med att hålla guidningen aktuell och relevant bör ske kontinuerligt. Guidning kan gärna marknadsföras under ett specifikt undertema för att locka olika målgrupper. Exempelvis kan Myller och död marknadsföras mot naturintresserade som att de ska få följa med på en tur och kanske hitta arter unika för olika miljöer eller så kan den äventyrsintresserade lockas av en extra utmanande runda bland sprickdalar och våtmark.

UTSTÄLLNINGAR:

Utställningen på naturum uppdateras enligt huvudtema och underteman lämpligen 2024 när utställningen ska bytas ut. Tillfälliga utställningar produceras till interaktiv vägg. För att erbjuda möjlighet till fördjupning kan det finnas förslag på ytterligare litteratur eller QR-koder som leder till mer information.

SJÄLVGUIDNING:

Upplevelseerygsäcken bör också uppdateras så att den följer huvud- och underteman. På vandringslederna bör det finnas möjlighet till självguidning, särskilt på de platser som är kopplade till teman (enligt tabell på föregående sida). Självguidning kan här ske med skyltar, QR-koder, audioguidning (genom samtal eller uppspelare på plats. Ett annat alternativ till självguidning är att ladda ner en inspelad guidning till mobiltelefon i förväg. Information om detta bör i så fall finnas på naturum Skärålid och vid turistinformationen i Röstånga.

UPPTÄCKARPLATSER:

Naturvägledningen vid dessa platser ses över så att den knyter till lämpligt undertema. Vid Kopparhatten bör exempelvis finnas information om Dramatik formad av historien, vid Liagården om En plats för människan i naturen och i Uggerödssdalen om Myller och död, allt enligt tabellen ovan.

TRYCKT MATERIAL:

Tryckt material uppdateras enligt valda teman i takt med att de byts ut. Det bör finnas material som täcker både huvudtema som underteman såväl som material som handlar om ett undertema.

UTMANINGAR OCH ÄVENTYR:

Naturvägledningen kan kompletteras med en utmaningsrunda med utmaningar typ "lyssna på vatten", "klara stigningen på Offvågen", "hitta limsvamp/basalt/al/stenmur". Detta gör att besökare tar sig ut i nationalparken och får en rikare upplevelse vilket knyter an till undertemat Upplevelser för alla sinnen. Utmaningar kan också vara att hitta lugn och stillhet på olika platser. Vägled besökaren genom att be hen lyssna efter fågelsång, smaka på källvatten, eller känna på mossor.

STORYTELLING, MUSIK, KONST OCH SÅNG:

Berätta om människor som bott i gårdar och torp. Berättelserna får gärna vara detaljrika, vad hette människorna, vad gjorde de och hur såg de ut. Finns det roliga foton, anekdoter eller myter och sägner är det också bra att ha med. Arbeten vid stenbrottet eller med skogen kan också skildras. Detta är särskilt lämpligt för undertemat En plats för människan i naturen. I temat Dramatik formad av historien kan storytelling handla om hur det gick till när Söderåsen bildades eller hur det var i nationalparken när dinosaurierna levde. Vid Rallaté berättas om vulkanutbrott, varför de uppstår och vad som händer.

Naturvägledningen ska knytas till huvudtema och eventuellt undertema för att bli värdefull. Det är också av stor vikt att den anpassas efter målgrupp. Återvändande besökare från lokalområdet är en prioriterad målgrupp som ofta behöver fördjupning och skolklasser behöver intresseväckande naturvägledning anpassad efter ålder och förkunskaper. Knyt gärna naturvägledningen till sådant som de läst och lärt i skolan.

5. GENOMFÖRANDE AV PLANEN

För att planen ska kunna genomföras framgångsrikt är det centralt att rollfördelningen är klar för samtliga intressenter, att det är klart vilken ekonomi och vilka resurser som finns, samt vem som ansvarar för uppföljning och avstämning under arbetets gång.

5.1 ANSVAR OCH ROLLER

Söderåsens nationalpark och naturum Söderåsen förvaltas av Länsstyrelsen i Skåne. Personal på plats ska känna till naturvägledningsplanen för att säkerställa att kommunikation, marknadsföring och eventuella andra aktiviteter håller sig kring valda teman och blir samstämmig.

Ansvar för att genomföra planen ligger ytterst på platschef, Länsstyrelsen i Skåne, men praktiskt är det medarbetare på naturum Söderåsen som utför arbetet. På naturum Söderåsen bör en arbetsgrupp bildas och rollerna för olika delar i planen fördelas i denna.

Ansvarig för att dela planen med medarbetare är naturumföreståndare. Detta är samma person som anställer och träffar nya naturvägledare och därför är den som har kontakter med samtliga medarbetare.

En strategi för hur planen ska hållas aktuell, uppdaterad och användas är också naturumföreståndares ansvar. Lämpligt är att inför varje säsong och uppstart samlas samtliga naturvägledare för att gå igenom planen, förutsättningarna och om det skett några förändringar. Detta för att hålla dokumentet levande och aktuellt.

5.2 EKONOMI OCH RESURSER

Omfattningen av arbetet är avhängigt vilka resurser som naturum Söderåsen tilldelas av Naturvårdsverket.

Den övervägande delen av naturums årliga budget går till personalkostnader. De flesta av aktiviteterna i denna plan kan genomföras med hjälp av personalens tid. Dock kräver till exempel foldertryckning, skyltning och utställning ytterligare finansiella resurser. I dagsläget finns de kompetenser som kan behövas internt.

5.3 UTVÄRDERING OCH MÅLUPPFÖLJNING

Samtidigt som arbetsgruppen uppdaterar planen på mötet innan säsongstart ska målen i punkt 3.4. stämmas av. Ansvarig för detta är samma person som ansvarar för arbetsgruppen.

KÄLLFÖRTECKNING:

Fiskesjö, O., Sandbring, H. (2009) En sagolik verklighet – Boken om Söderåsens nationalpark. Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket (u.å) Naturum.

<https://www.naturvardsverket.se/naturum>

Riksantikvarieämbetet (2017) Platsens berättelser – metodhandledning för interpretationsplanering.

<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/publikationer/handledningar-och-stod/platsens-berattelseer---metodhandledning/>

SLU Centrum för naturvägledning (2022) Tio tips för naturvägledning – Paradis ute Sveriges Lantbruksuniversitet, Centrum för naturvägledning.

<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/naturvagledning/verktyg/tio-tips-for-naturvagledning---paradis-ute/>

SLU Centrum för naturvägledning (2022) Vad är naturvägledning?

<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/naturvagledning/definition>

Sveriges nationalparker. (2022) Checklista för världsledande pedagogik.

<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/amnen/skyddad-natur/dokument/nationalparker/checklista-varldsledande-pedagogik-ver-5.pdf>

Sveriges nationalparker. Söderåsens nationalpark.

<https://www.sverigesnationalparker.se/park/soderasens-national-park>

Sveriges nationalparker. Varför behövs nationalparker?

<https://www.sverigesnationalparker.se/om-sveriges-nationalparker/varfor-behovs-nationalparker>

Söderåsens nationalpark. Karta.

<https://www.sverigesnationalparker.se/globalassets/soderasen/filer/soderasen-nationalpark-mittuppslag-sv.pdf>

Söderåsens nationalpark. Svindlande höjder.

https://www.lansstyrelsen.se/download/18.15ddfd0e16ed55d34793d08/1575902787462/folder_SöderåsensNP_Svindlande%20Höjder_NP.pdf?TSPD_101_RO=088d4528d9ab20005ff1b2aafa-e9fd70d2a542affd536966a1567e2bea3e1d0e62f754a263f78d-5908146617fd1430006b4364467e2d8eace8da5817c31b29fea-776ed6f8dd2923c384e2ef6e36a1398b187cbf09654ade3763b-f287e7384081

Manus och idé: Söderåsens nationalpark och Clavis Communications

Layout: Clavis Communications

Illustrationer: Alexia Pihl

Foto: Söderåsens nationalpark och iStock

